

РЭЗІЮМЭ

Бенькоўская Ірэна, доктар габілітаваны, ад'юнкт Інстытута музыказаведы Варшаўскага ўніверсітэта (Варшава, Польшча).

Ваенныя музыканты Гераніма Фларыяна Радзівіла.

Род Радзівілаў адыгрываў адну з вядучых роляў у грамадска-палітычным жыцці Рэчы Паспалітай. Яго прадстаўнікі былі зацікаўлены ў прапагандзе сваёй велічы ўсімі даступнымі спосабамі. Важная роля ў гэтай кампаніі належала музычным калектывам, якія сярод іншага дэманстравалі фінансавыя магчымасці магната. Вайсковыя капэлы (гарнізонныя, янычарскія) існавалі пры дварах многіх уплывовых асоб. Радзівілы не былі выключэннем. Сярод прадстаўнікоў нясвіжскай галіны роду найбольшыя капэлы ўтрымліваў Геранім Фларыян Радзівіл, які ў 1755—1760 гг., акрамя прыдворнага аркестра, меў звыш 80 ваенных музыкантаў. Гарнізонная і янычарская капэлы Гераніма Фларыяна ў Слуцку і Белай выконвалі пераважна прадстаўнічыя функцыі, таму вялікая ўвага надавалася як знешняму выглядку музыкантаў, так і іх прафесійнай падрыхтоўцы. Пры гэтым большасць выканаўцаў, якія ў іх служылі, займалі нізкае становішча ў прыдворнай іерархіі і належалі да маалаплатнай катэгорыі княжацкіх слуг.

Верхатурава Марыяна Андрэўна, выкладчык Нацыянальнай акадэміі сухапутных войскаў імя гетмана Пятра Сагайдачнага (Львоў, Украіна)

Церскі Святаслаў Уладзіміравіч, доктар гістарычных навук, вядучы навуковы супрацоўнік Львоўскага гістарычнага музея (Львоў, Украіна).

Дзье гарматы з калекцыі Радзівілаў у зборы Львоўскага гістарычнага музея.

Артылерыяская калекцыя славагата роду Радзівілаў фарміравалася на працягу некалькіх стагоддзяў. Гэты працэс заўсёды быў цесна звязаны з Львовам. Аб'ектам даследавання з'яўляюцца лёсы дзвюх гармат сярэдыны XVI ст., якія выстаўлены ў экспазіцыі Львоўскага гістарычнага музея, а перад гэтым знаходзіліся ў радзівілаўскіх зборах. Гарматы, якія адрозніваюцца высокімі мастацкімі вартасцямі, былі адліты Ленартам Гірле — адным з самых вядомых львоўскіх майстроў-людвісараў. У XVIII ст. разам з іншай зброяй гарадскога арсенала яны былі прададзены аднаму з Радзівілаў. Толькі пасля Першай сусветнай вайны Альбрэхт

Радзівіл перадаў гэтыя гарматы Гарадскому музею Львова. Сёння гэта адзіныя ўзоры бронзавага гарматнага ліцця сярэдзіны XVI ст., якія засталіся ў Львове, здзейсніўшы двухсотгадовую вандроўку. Прыведзена падрабязнае апісанне знешняга выгляду і аздаблення кожнай гарматы.

Волкаў Мікола Аляксандравіч, кандыдат гістарычных навук, навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі (Мінск, Беларусь).

Забеспячэнне ўзбраеннем і боепрыпасамі рэзідэнцый Радзівілаў у XVI – пачатку XVIII ст.

Умацаваныя рэзідэнцыі магнацкага роду Радзівілаў, размешчаныя пераважна на землях Вялікага Княства Літоўскага, у XVI – пачатку XVIII ст. валодалі значным ваенным патэнцыялам. Працэс назапашвання ўзбраення ішоў поруч з разбудовай рэзідэнцый, абарончы патэнцыял якіх пастаянна ўзрастаў. Найбольш дакладна ацаніць яго дазваляе аналіз забеспячэння фартэцый узбраеннем і боепрыпасамі. На падставе вывучэння інвентароў радзівілаўскіх уладанняў зроблена выснова аб тым, што такія гарады як Алыка, Біржы, Глуск, Нясвіж і Слуцк былі добра забяспечаны артылерыяй і маглі паспяхова вытрымліваць аблогу. Разам з тым другасныя рэзідэнцыі характарызуюцца нязначнай колькасцю або адсутнасцю ўзбраення, што сведчыць аб іх слабасці ў ваенных адносінах. У час Паўночнай вайны ў пачатку XVIII ст. фартэцыі Радзівілаў былі цалкам спустошаны, што прывяло да значнага падзення іх абароназдольнасці.

Галубовіч Віталій Уладзіміравіч, кандыдат гістарычных навук, дацэнт кафедры грамадскіх навук Гродненскага дзяржаўнага аграрнага ўніверсітэта (Гродна, Беларусь).

Да пачатковай гісторыі бенедыкцінак у Нясвіжы: два дакумента як папрок беларускай гістарыяграфіі.

Артыкул складаецца з дзвюх частак. У першай даецца агляд беларускай гістарыяграфіі пачатковай гісторыі бенедыкцінскага кляштару ў Нясвіжы. Адзначаецца, што ў працах беларускіх савецкіх гісторыкаў можна знайсці дакладную інфармацыю пра заснаванне кляштару і фармаванне яго зямельнай уласнасці, а таксама пра яго архітэктурныя асаблівасці. У часы незалежнасці інфармацыя пра нясвіжскі кляштар бенедыкцінак актыўна папулярывалася гісторыкамі архітэктуры. Было прызнана, што архітэктарам помніка з'яўляецца Я. М. Бернардоні. Пры гэтым грунтоўнае навуковае даследаванне пачатковай гісторыі бенедыкцінак у Нясвіжы ў айчынай гістарыяграфіі пакуль адсутнічае. У другой частцы звернута ўвага на тое, што існуе магчымасць вывучэння гісторыі першага жаночага каталіцкага кляштару ў Беларусі праз выкарыстанне новых архіўных матэрыялаў. Для прыкладу прааналізаваны і апублікаваны два дакумента, адзін з якіх адносіцца да часу прыезду бенедыкцінак у Нясвіж, а другі датычыцца пабудовы кляштару.

Дурка Яраслаў, доктар гісторыі, метадыст рэгіянальнага цэнтра падрыхтоўкі настаўнікаў (Чэнстахова, Польшча).

Ваенная служба Эдмунда Фердынанда Радзівіла паводле яго лістоў за 1931—1932 гг.

Эдмунд Фердынанд Радзівіл (1906—1971) — сын алыцкага ардыната Януша Радзівіла — належаў да таго пакалення арыстакратыі, якое ў выніку сацыяльных катаклізмаў XX ст. страціла свае маёнткі і статус у грамадстве. Падчас Другой сусветнай вайны Эдмунд Радзівіл належаў да падпольнага Саюза ўзброенай барацьбы і Арміі Краёвай, быў арыштаваны НКУС і дэпартаваны ў Крагорск пад Масквой. Напрыканцы 1947 г. ён быў вызвалены і вярнуўся на радзіму, дзе працаваў у розных установах Польскай Народнай Рэспублікі. Артыкул прысвечаны перыяду вучобы маладога князя ў Школе падхарунжых рэзерва кавалерыі ў Грудзэндзу і яго вайскавай службе. На падставе шматлікіх лістоў Эдмунда да бацькоў разглядаюцца розныя аспекты ваеннай адукацыі ў II Рэчы Паспалітай. У лістах апісваюцца харчовы рацыён вайскоўцаў, узбраенне, баявая падрыхтоўка, а таксама закранаецца тэма нестатутных адносін у арміі.

Егарэйчанка Сяргей Аляксандравіч, намеснік дырэктара Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка «Нясвіж» па выставачных праектах і гісторыка-культурнай спадчыне (Нясвіж, Беларусь).

Даследаванні калекцыі зброі і даспехаў нясвіжскіх Радзівілаў. Новыя дадзеныя аб артэфектах у зборах музеў свету.

Калекцыя зброі і даспехаў, якая належала роду Радзівілаў і захоўвалася ў Нясвіжы, на сённяшні дзень раскідана па музеях і прыватных зборах свету. Дадзены артыкул з’яўляецца працягам шэрагу аўтарскіх публікацый, прысвечаных лёсу радзівілаўскай калекцыі. Прыводзяцца апісанні і звесткі аб рарытэтах, якія захоўваюцца ў шэрагу музеяў Расіі, Вялікабрытаніі, Германіі. Большасць пералічаных музеяў сталі ўладальнікамі радзівілаўскіх прадметаў у выніку распрадажы калекцыі ў 1920-я гг., але ёсць і тыя, куды артэфекты нясвіжскай збраёўні трапілі ў больш раннія гады. Асаблівая ўвага нададзена лёгкаму палявому паўночнанямецкаму паўдаспеху другой паловы XVI ст., які ў 1926 г. трапіў у калекцыю Джона Хігінса ў горадзе Вустэр (штат Масачусэтс, ЗША), а ў 2016 г. быў набыты музеем-запаведнікам «Нясвіж». Ён стаў першым радзівілаўскім артэфектам, які ўдалося вярнуць у Беларусь праз 90 гадоў.

Забалатная Лілія Паўлаўна, доктар гістарычных навук, дацэнт, вядучы навуковы супрацоўнік Нацыянальнага музея гісторыі Малдовы (Кишинёв, Малдова).

Выва сям’і Марыі (Лупу) Радзівіл на фрэсках храма Трох Свяціцеляў у Ясах.

У артыкуле разглядаюцца помнікі мастацтва Малдаўскага княства, у якіх прадстаўлены вобразы Марыі Лупу і яе блізкіх, у прыватнасці фрэскі царквы Трох Свяціцеляў у Ясах, якая была пабудавана па ініцыятыве Васіля Лупу. У выніку прафесійнай рэстаўрацыі канца XIX ст. пры аднаўленні першасных выяў быў дапушчаны шэраг памылак, што не дазваляе лічыць іх дакументальнымі крыніцамі. Аднавіць першапачатковы выгляд фрэсак дазваляе малюнак К. Шлегеля, на якім зафіксаваны роспіс царквы да рэстаўрацыі. Дзякуючы яму можна дазнацца, як выглядала сям’я малдаўскага гаспадара. Выкарыстанне такога кшталту крыніц мае не толькі ілюстрацыйны характар, але і нясе глыбокуюсэнсавую нагрукку. Такія сведчанні эпохі дапамагаюць закрануць малавядомыя і кепска вывучаныя пытанні штодзённасці, ментальнасці і паводзін жанчыны, узаемаадносін у прыватным і сямейным жыцці.

Кандрацьеў Ігар Віктаравіч, кандыдат гістарычных навук, дацэнт кафедры сусветнай гісторыі Чарнігаўскага нацыянальнага педагагічнага ўніверсітэта імя Т. Р. Шаўчэнкі (Чарнігаў, Украіны).

Любецка-Лоеўскае стараства ў часы леваўзбярэжных паходаў Януша Радзівіла.

Тэрыторыя Любецка-Лоеўскага стараства была своеасаблівым «яблыкам разладу» у стасунках паміж Вялікім Княствам Літоўскім, Рэччу Паспалітай і Маскоўскай дзяржавай. З 1471 г. Любеч стаў цэнтрам воласці Кіеўскага ваяводства, пасля Люблінскай уніі — цэнтрам стараства, з зямель якога ў 1585 г. было вылучана асобнае Лоеўскае (Лоегорскае) стараства. У часы Хмяльніччыны Любецка-Лоеўскае стараства стала арэнай актыўных баявых дзеянняў. Казачкая армія двойчы зведала тут паразу ад войскаў Вялікага Княства Літоўскага пад камандаваннем польнага гетмана Януша Радзівіла — у 1649 г. падчас «Першай Лоеўскай бітвы» і ў 1651 г. падчас т. зв. «Другой Лоеўскай бітвы» (або бітвы пад Рэпкамі). Аднак вялікі кошт, якімі былі атрыманы гэтыя перамогі, перашкодзіў войску ВКЛ у поўнай ступені скарыстацца імі. Януш Радзівіл стаў апошнім уладальнікам Любецкага і Лоеўскага стараства, атрымаўшы на іх у 1651 г. даравальны прывілей караля Яна Казіміра.

Кароль Маргарыта Міхайлаўна, магістр гістарычных навук, аспірант кафедры гісторыі Беларусі новага і навейшага часу Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, вядучы архівіст аддзела публікацыі дакументаў Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі ў Мінску (Мінск, Беларусь).

Рэлігійная самаідэнтыфікацыя пераведзенага ў праваслаўе насельніцтва Навагрудскага павета Мінскай губерні ў другой палове XIX — пачатку XX стст.

У артыкуле аналізуецца рэакцыя былога каталіцкага і ўніяцкага насельніцтва Навагрудскага павета на перавод (часта прымусовы) у праваслаўе пасля падаўлення паўстання 1863—1864 гг. Адзначаецца, што пераведзеныя працягвалі атаясамляць сябе з каталіцкай канфесіяй, часам на працягу некалькіх пакаленняў спрабавалі атрымаць афіцыйны дазвол на вызнанне каталіцызму. Нават у выпадку адмовы яны не пачыналі наведваць праваслаўную царкву, а фактычна заставаліся вернікамі рымскага абраду. Асноўнымі цэнтрамі захавання каталіцкай ідэнтычнасці сярод пераведзенага ў праваслаўе насельніцтва ў Навагрудскім павеце з’яўляліся Дараўская і асабліва Гарадзейская воласці (вёскі Вялікая і Малая Вужанка). Гэта былі поліканфесійныя мікрарэгіёны, дзе, сярод іншага, месціліся важныя каталіцкія сакральныя аб’екты — касцёл у Дараве і капліца у Вужанцы, а таксама вужанскія могілкі, якія мелі істотнае значэнне для самасвядомасці прадстаўнікоў лакальнай супольнасці.

Нікішын Дзмітрый Алегавіч, аспірант Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў (Мінск, Беларусь).

Рэнавацыя інтэр’ераў палацавага ансамбля ў Нясвіжы з прыстасаваннем пад гасцінічную функцыю.

Артыкул прысвечаны афармленню інтэр’ераў гасцінічнай часткі былога радзівілаўскага палаца ў Нясвіжы. На падставе архіўных дакументаў разгледжана гістарычнае функцыянальнае выкарыстанне памяшканняў, адведзеных пад гасцінцу і рэстаран, выкананы параўнальны аналіз аб’ёмна-прасторавай структуры ў XX ст., калі ў палацы знаходзіўся санаторый, і пасля сучаснай рэканструкцыі. Асабліва падрабязна апісаны інтэр’еры другога і трэцяга паверха камяніцы, дзе знаходзяцца VIP-апартаменты і рэстаран «Гётман». Асобна апісаны стандартныя гасцінічныя нумары ў будынку былой стайні. Разгледжаны такія элементы інтэр’ера як мэбляванне, аздабленне, асвятленне, абсталяванне санвузлоў, а таксама захаваныя аўтэнтычныя роспісы і аб’ёмна-прасторавыя структуры. Зроблены высновы пра асноўныя фактары атракцыйнасці атэля і пра некаторыя ўмовы прыстасавання гісторыка-культурных помнікаў пад новую функцыю.

Русіна Алена Уладзіміраўна, кандыдат гістарычных навук, вядучы навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі Украіны Нацыянальнай акадэміі навук Украіны (Кіеў, Украіна).

Новая крыніца па гісторыі кіеўскай кампаніі Януша Радзівіла.

Артыкул прысвечаны пытанню аб трафеех, якія дасталіся гетману Янушу Радзівілу ў выніку яго ўдзелу ў падаўленні паўстання Б. Хмяльніцкага. Асноўная ўвага нададзена аналізу ўнікальных матэрыялаў, якія захоўваюцца ў Нацыянальным гістарычным архіве Беларусі ў Мінску. Гэта серыя малюнкаў, зробленых невядомым мастаком падчас кіеўскай кампаніі Радзівіла (1651 г.), якія прыпісваліся яго стрыечнаму брату Багуславу, а з нядаўняга часу — самому Янушу. Яны ўяўляюць сабою надзвычай каштоўную крыніцу як для гісторыі самой кампаніі, так і для гісторыі ўкраінскай сакральнай архітэктуры сярэдзіны XVII ст. Аўтар ідэнтыфікуе гэтыя малюнкi як фрагменты нейкай «Księgi ołowkiem rysowanej potrzeby kijowskiej» і атрыбуе іх аўтарства нявызначанай асобе з бліжэйшага атачэння гетмана, якая таксама выканала замалёўкі трафейных казацкіх сцягоў, якія захоўваюцца ў фондах Расійскай нацыянальнай бібліятэкі (Санкт-Пецярбург).

Сініла Анатоль Мікалаевіч, настаўнік ДУА “Багушэвіцкі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад — сярэдняй школы” (Бярэзінскі раён, Мінская вобласць, Беларусь).

Партрэты князёў Радзівілаў са збору Беларускага дзяржаўнага музея.

Беларускі дзяржаўны музей, правапераемнікам якога з’яўляецца Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь, быў створаны ў 1919 г. і стаў першым музеем БССР. Ад самага пачатку дзейнасці ў яго фондах знаходзіліся партрэты прадстаўнікоў шляхецкіх фамілій, у тым ліку і Радзівілаў, лёс якіх склаўся па-рознаму. У артыкуле прыведзены звесткі пра шэсць радзівілаўскіх партрэтаў са збораў былога БДМ, пададзены сціслыя біяграфіі партрэтаваных і па магчымасці на падставе інвентарных нумароў, атрыманых у розныя часы, прасочаны лёс кожнай карціны. Зроблена выснова аб тым, што паходжанне твораў з нясвіжскіх збораў уяўляецца малаверагодным. Хучэй за ўсё, яны трапілі ў музей з некалькіх шляхецкіх маёнткаў, адным з якіх была Цясна ў сённяшнім Уздзенскім раёне.

Яго ж.

Партрэты Ельскіх і Манюшак са збору Беларускага дзяржаўнага музея, гісторыя паходжання і лёс.

У артыкуле разгледжана гісторыя партрэтаў прадстаўнікоў шляхецкіх родаў Ельскіх і Манюшак, якія ў 1919—1920 гг. трапілі ў збор Беларускага дзяржаўнага музея. Сёння яны аказаліся раскіданымі па розных музейных установах Беларусі і Расіі. Ельскія і Манюшкі пакінулі прыкметны след у гісторыі Міншчыны, акрамя таго, гэтыя фаміліі былі паяднаны паміж сабой роднаснымі сувязямі, што

дае падставу аб'яднаць іх партрэты ў адзіную віртуальную галерэю. Удакладняюцца імёны шэрагу партрэтаваных асоб, прасочваецца ступень сваяцтва, ракрываецца лёс асобных работ, якія перадаваліся з музея ў музей. Выказваецца меркаванне, што аўтарам некаторых карцін мог быць мастак Ігнаці Урублеўскі, які даводзіўся крэўным для прадстаўнікоў абодвух фамілій. Партрэты, лёс якіх разглядаецца ў артыкуле, маглі трапіць у зборы музея з сядзіб роду Ельскіх Замосця і Ігнацічаў.

Хенрыксан Хокан, бакалаўр мастацтваў на спецыяльнасці «гісторыя» універсітэта Эрэбру, архівіст і навуковы супрацоўнік Архіўнага цэнтра лена Эрэбру (Эрэбру, Швецыя).

Шведы ў Нясвіжы ў маі 1706 г. (паводле шведскіх крыніц).

На падставе аналізу шведскіх дакументаў аўтар рэканструіруе падзеі, якія адбыліся ў Нясвіжы ў маі 1706 г. — захоп і разбурэнне войскамі Карла XII замка князёў Радзівілаў. Супастаўляюцца дадзеныя асноўных друкаваных крыніц, якія распаўсюджаюць пра капітуляцыю нясвіжскага гарнізона: рэліяцыі пра бітву пад Клецкам; дзённіка каралеўскага камергера Г. Адлерфельта; афіцыйнай гісторыі Карла XII аўтарства Ё. Нордберга. Прааналізаваны згадкі пра Нясвіж у шэрагу лістоў, успамінаў і газетных паведамленняў 1706 г. Таксама друкуецца ліст палкоўніка К. Кройца шведскаму каралю ад 27 мая (6 чэрвеня). Пры ўсёй сваёй лаканічнасці гэты дакумент з'яўляецца найбольш падрабязным шведскім апісаннем таго, як быў разбураны замак. Нягледзячы на разыходжанні ў асобных дэталях, супастаўленне згаданых крыніц дазваляе дастаткова поўна уявіць агульную карціну і аднавіць хра-налогію падзей.

Ціхінская Вольга Аляксандраўна, начальнік рэстаўрацыйнага аддзелу Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка «Нясвіж» (Нясвіж, Беларусь).

Вопыт кансервацыі французскай шпалеры другой паловы XVII ст. з калекцыі музея-запаведніка “Нясвіж”.

У артыкуле распаўядаецца пра вопыт кансервацыі заходнееўрапейскай шпалеры другой паловы XVII ст. па методыцы, распрацаванай на падставе стажыроўкі, кансультацый з экспертамі музейнага тэкстылю, спецыяльнай літаратуры і нагляднага прыкладу адрэстаўраванай шпалеры з экспазіцыі музея-запаведніка «Нясвіж». Асноўнымі аперацыямі па кансервацыі шпалеры сталі ўмацаванне ўчасткаў з аслабленым злучэннем нітак асновы і ўтка, дзе ўтварыліся шчыліны і разрывы, і замена дубліровачнай тканіны з выкарыстаннем шва, які больш падыходзіць характарыстыкам шпалеры. Разгледжаны варыянты падвеснай сістэмы, задача якой — засцерагчы музейны прадмет ад негатыўнага ўздзеяння халоднай вонкавай сцяны, на якой ён экспануецца.

РЭЗІЮМЭ

Ярчык Марыола, доктар габілітаваны, прафесар Сілезскага ўніверсітэта (Катавіцы, Польшча).

Ганна Марыя Радзівіл на старонках падзейнай літаратуры і карэспандэнцыі.

У артыкуле прааналізавана падзейная літаратура XVII ст. і карэспандэнцыя біржанскай галіны роду Радзівілаў, на старонках якіх фарміруецца вобраз перадапошняй прадстаўніцы пратэстанцкай лініі роду Ганны Марыі Радзівіл. Згодна з пажаданнем маці, Ганна Марыя была ахрышчана ў каталіцтве, але, безумоўна, выходзіла ў кальвінскім духу. Падчас ваеннага канфлікту сярэдзіны XVII ст., які атрымаў назву «крывавага патопу», Ганна Марыя Радзівіл, ратуючыся ад жахаў вайны, уладкавалася ў Мітаве, адкуль вяла сваё ліставанне. У гэты час у сувязі з пагаршэннем становішча біржанскай лініі роду змянілася матрыманіяльная стратэгія Радзівілаў. Багуслаў і Ганна Марыя, якія з'яўляліся блізкімі сваякамі (дзядзька і пляменніца), пабраліся шлюбам. Аналіз кантэкстаў барочнай літаратуры, прысвечанай гэтым падзеям, зроблены ў артыкуле, служыць каштоўнай крыніцай ведаў аб гісторыі роду Радзівілаў і культуры Рэчы Паспалітай.

РЕЗЮМЕ

Беньковская Ирена, доктор хабилитированный, адъюнкт Института музыковедения Варшавского университета (Варшава, Польша).

Военные музыканты Иеронима Флориана Радзивилла.

Род Радзивиллов играл одну из ведущих ролей в общественно-политической жизни Речи Посполитой. Его представители были заинтересованы в пропаганде своего величия всеми доступными способами. Важная роль в этой кампании принадлежала музыкальным коллективам, которые среди прочего демонстрировали финансовые возможности магната. Военные капеллы (гарнизонные, янычарские) существовали при дворах многих влиятельных особ. Радзивиллы не были исключением. Среди представителей несвижской линии рода самые большие капеллы содержал Иероним Флориан Радзивилл, который в 1755–1760 гг., кроме придворного оркестра, имел свыше 80 военных музыкантов. Гарнизонная и янычарская капеллы Иеронима Флориана в Слуцке и Бялой выполняли прежде всего представительские функции, поэтому большое внимание уделялось как внешнему виду музыкантов, так и их профессиональной подготовке. При этом большинство исполнителей, которые в них служили, занимали низкое положение в придворной иерархии и относились к малооплачиваемой категории княжеских слуг.

Верхотурова Марианна Андреевна, преподаватель Национальной академии сухопутных войск имени гетмана Петра Сагайдачного (Львов, Украина).

Терский Святослав Владимирович, доктор исторических наук, ведущий научный сотрудник Львовского исторического музея (Львов, Украина).

Две пушки из коллекции Радзивиллов в собрании Львовского исторического музея.

Артиллерийская коллекция знаменитого рода Радзивиллов формировалась на протяжении нескольких столетий. Этот процесс всегда был тесно связан со Львовом. Объектом исследования являются судьбы двух пушек середины XVI в., которые выставлены в экспозиции Львовского исторического музея, а перед этим находились в радзивилловском собрании. Пушки, которые отличаются высокими художественными качествами, были изготовлены Ленартом Гирле — одним из самых известных львовских мастеров-литейщиков. В XVIII в. вместе с другим ору-

жием городского арсенала они были проданы одному из Радзивиллов. Только после Первой мировой войны Альбрехт Радзивилл передал эти пушки Городскому музею Львова. Сегодня это единственные образцы бронзового оружейного литья середины XVI в., которые остались во Львове, совершив двухсотлетнее путешествие. Приводится подробное описание внешнего вида и украшения каждой пушки.

Волков Николай Александрович, кандидат исторических наук, научный сотрудник Института истории Национальной академии наук Беларуси (Минск, Беларусь).

Обеспечение вооружением и боеприпасами резиденций Радзивиллов в XVI — начале XVIII в.

Укреплённые резиденции магнатского рода Радзивиллов, расположенные преимущественно на землях Великого Княжества Литовского, в XVI — начале XVIII в. обладали значительным военным потенциалом. Процесс назапашивания вооружения шёл наряду с развитием резиденций, оборонительный потенциал которых постоянно возрастал. Наиболее точно его оценить позволяет анализ обеспечения крепостей вооружением и боеприпасами. На основе изучения инвентарей радзивилловских владений сделан вывод о том, что такие города как Олыка, Биржи, Глуск, Несвиж и Слуцк были хорошо обеспечены артиллерией и могли успешно выдержать осаду. Вместе с тем второразрядные резиденции характеризуются незначительным количеством или отсутствием вооружения, что свидетельствует об их слабости в военном отношении. В годы Северной войны в начале XVIII в. крепости Радзивиллов были целиком разорены, что привело к значительному падению их обороноспособности.

Голубович Виталий Владимирович, кандидат исторических наук, доцент кафедры общественных наук Гродненского государственного аграрного университета (Гродно, Беларусь).

К ранней истории бенедиктинок в Несвиже: два документа как укор белорусской историографии.

Статья состоит из двух частей. В первой приводится обзор белорусской историографии ранней истории бенедиктинского монастыря в Несвиже. Отмечается, что в работах белорусских советских историков можно найти информацию об основании монастыря и формировании его земельных владений, а также о его архитектурных особенностях. Во времена независимости информация о несвижском монастыре бенедиктинок активно популяризовалась историками архитектуры. Было признано, что архитектором памятника является Я. М. Бернадони. При этом фундаментальное научное исследование ранней истории бенедиктинок в отечественной историографии пока отсутствует. Во второй части обращается внимание на то, что существует возможность изучения истории первого женско-

го католического монастыря в Беларуси с использованием новых архивных материалов. Для примера проанализированы и опубликованы два документа, один из которых относится ко времени приезда бенедиктинок в Несвиж, а второй касается строительства монастыря.

Дурка Ярослав, доктор истории, методист регионального центра подготовки учителей (Ченстохова, Польша).

Воинская служба Эдмунда Фердинанда Радзивилла согласно его писем за 1931—1932 гг.

Эдмунд Фердинанд Радзивилл (1906—1971) — сын олыкского ордината Януша Радзивилла — принадлежал к тому поколению аристократии, которое вследствие социальных катаклизмов XX в. потеряло свои имения и положение в обществе. Во время Второй мировой войны Эдмунд Радзивилл был членом подпольного Союза вооружённой борьбы и Армии Крайовой, был арестован и депортирован в Красногорск под Москвой. В конце 1947 г. он получил свободу и вернулся на родину, где работал в различных учреждениях Польской Народной Республики. Статья посвящена периоду учёбы молодого князя в Школе подхорунжих резерва кавалерии в Грудзёндзе и его воинской службе. На основании многочисленных писем Эдмунда к родителям рассматриваются различные аспекты военного образования во II Речи Посполитой. В письмах описываются продовольственный рацион военнослужащих, оружие, боевая подготовка, а также затрагивается тема неуставных отношений в армии.

Егорейченко Сергей Александрович, заместитель директора Национального историко-культурного музея-заповедника «Несвиж» по выставочным проектам и историко-культурному наследию (Несвиж, Беларусь).

Исследования коллекции оружия и доспехов несвижских Радзивиллов. Новые данные об артефактах в собраниях музеев мира.

Коллекция оружия и доспехов, которая принадлежала роду Радзивиллов и хранилась в Несвиже, на сегодняшний день разбросана по музеям и частным собраниям всего мира. Данная статья является продолжением ряда авторских публикаций, посвящённых судьбе радзивилловской коллекции. Приводятся описания и сведения о раритетах, которые хранятся в ряде музеев России, Великобритании, Германии. Большинство перечисленных музеев стали собственниками радзивилловских предметов в ходе распродажи коллекции в 1920-е гг., но есть и те, куда артефакты несвижского арсенала попали в более ранние годы. Особое внимание уделено лёгкому полевому северогерманскому полудоспеху второй половины XVI в., который в 1926 г. попал в коллекции Джона Хиггинса в городе Вустер (штат Массачусетс, США), а в 2016 г. был приобретён музеем-заповедником

«Несвиж». Он стал первым радзивилловским артефактом, который удалось вернуть в Беларусь через 90 лет.

Заболотная Лилия Павловна, доктор исторических наук, доцент, ведущий научный сотрудник Национального музея истории Молдовы (Кишинёв, Молдова).

Изображение семьи Марии (Лупу) Радзивилл на фресках храма Трёх Святителей в Яссах.

В статье рассматриваются памятники искусства Молдавского княжества, в которых представлены образы Марии Лупу и её родных, в частности — фрески церкви Трёх Святителей в Яссах, построенной по инициативе Василия Лупу. В ходе непрофессиональной реставрации конца XIX в. при восстановлении первоначальных изображений был допущен ряд ошибок, что не позволяет считать их документальными источниками. Воссоздать изначальный вид фресок позволяет рисунок К. Шлегеля, на котором зафиксирована роспись церкви до реставрации. Благодаря ему можно узнать, как выглядела семья молдавского господаря. Использование подобного рода источников имеет не только иллюстративный характер, но и несёт глубокую смысловую нагрузку. Такие свидетельства эпохи помогают затронуть малоизвестные и слабоизученные вопросы повседневности, ментальности и поведения женщины, взаимоотношений в частной и семейной жизни.

Кондратьев Игорь Викторович, кандидат исторических наук, доцент кафедры всемирной истории Черниговского национального педагогического университета имени Т. Г. Шевченко (Чернигов, Украина).

Любечско-Лоевское староство во времена левобережных походов Януша Радзивилла.

Территория Лебечско-Лоевского староства была своеобразным «яблоком раздора» во взаимоотношениях между Великим Княжеством Литовским, Речью Посполитой и Московской державой. С 1471 г. Любеч стал центром волости Киевского воеводства, после Люблинской унии — центром староства, из земель которого в 1585 г. было выделено отдельное Лоевское (Лоегорское) староство. Во времена Хмельниччины Любечско-Лоевское староство стало аренной активными боевых действий. Казацкая армия дважды терпела здесь поражение от войск Великого Княжества Литовского под командованием польного гетмана Януша Радзивилла — в 1649 г. во время «Первой Лоевской битвы» и в 1651 г. во время т. н. «Второй Лоевской битвы» (или битвы под Репками). Однако высокая цена этих побед помешала армии ВКЛ в полной мере воспользоваться ими. Януш Радзивилл стал последним владельцем Любечского и Лоевского староств, получив на них пожалование короля Яна Казимира.

Король Маргарита Михайловна, магистр исторических наук, аспирант кафедры истории Беларуси нового и новейшего времени Белорусского государственного университета, ведущий архивист отдела публикаций документов Национального исторического архива Беларуси в Минске (Минск, Беларусь).

Религиозная самоидентификация переведённого в православие населения Новогрудского уезда Минской губернии во второй половине XIX — начале XX вв.

В статье анализируется реакция бывшего католического и униатского населения Новогрудского уезда на перевод (часто принудительный) в православие после подавления восстания 1863—1864 гг. Отмечается, что переведенные продолжали отождествлять себя с католической конфессией, нередко на протяжении нескольких поколений пытались получить официальное разрешение на исповедание католицизма. Даже в случае отказа они не соглашались посещать православную церковь, а фактически оставались верующими римского обряда. Основными центрами сохранения католической идентичности среди переведенного в православие населения в Новогрудском уезде являлись Даревская и особенно Городейская волости (деревни Великая и Малая Ужанка). Это были поликонфессиональные микрорегионы, в которых, среди прочего, размещались важные католические сакральные объекты — костел в Дарево и часовня в Ужанке, а также ужанское кладбище, имевшее существенное значение для самосознания представителей локального сообщества.

Никишин Дмитрий, аспирант Белорусской государственной академии искусств (Минск, Беларусь).

Реновация интерьеров дворцового ансамбля в Несвиже с приспособлением под гостиничную функцию.

Статья посвящена оформлению интерьеров гостиничной части бывшего радзивилловского дворца в Несвиже. На основании архивных документов рассмотрено историческое функциональное использование помещений, отведённых под гостиницу и ресторан, выполнен сравнительный анализ объёмно-пространственной структуры в XX в., когда во дворце находился санаторий, и после современной реконструкции. Особенно подробно описаны интерьеры второго и третьего этажей каменицы, где находятся VIP-апартаменты и ресторан «Гетман». Отдельно описаны стандартные гостиничные номера в здании бывшей конюшни. Рассмотрены такие элементы интерьера как меблировка, украшения, освещение, оборудование санузлов, а также сохранённые аутентичные росписи и объёмно-пространственные структуры. Сделаны выводы об основных факторах атрактивности отеля и о некоторых условиях приспособления историко-культурных памятников под новую функцию.

Русина Елена Владимировна, кандидат исторических наук, ведущий научный сотрудник Института истории Украины Национальной академии наук Украины (Киев, Украина).

Новый источник по истории киевской кампании Януша Радзивилла.

Статья посвящена вопросу о трофеях, доставшихся гетману Янушу Радзивиллу вследствие его участия в подавлении восстания Хмельницкого. Основное внимание уделено анализу уникальных материалов, находящихся ныне в Национальном историческом архиве Беларуси (Минск). Это серия рисунков, выполненных неизвестным художником во время киевской кампании Радзивилла (1651 г.), которые приписывались его двоюродному брату Богуславу, а с недавних времен — самому Янушу. Они представляют собой чрезвычайно ценный источник как для истории самой кампании, так и для истории украинской сакральной архитектуры середины XVII ст. Автор идентифицирует эти рисунки как фрагменты некой “Księgi ołówkiem rysowanej potrzeby kijowskiej” и атрибутирует их авторство неизвестному лицу из ближайшего окружения гетмана, выполнившему также зарисовки трофейных казацких знамен, хранящиеся в фондах Российской национальной библиотеки (Санкт-Петербург).

Синило Анатолий Николаевич, учитель ГУО «Богусевичский учебно-педагогический комплекс детский сад – средняя школа» (Березинский район, Минская область, Беларусь).

Портреты князей Радзивиллов из собрания Белорусского государственного музея.

Белорусский государственный музей, правопреемником которого является Национальный исторический музей Республики Беларусь, был создан в 1919 г. и стал первым музеем БССР. С самого начала деятельности в его фондах находились портреты представителей шляхетских фамилий, в том числе и Радзивиллов, судьба которых сложилась по-разному. В статье приведены сведения о шести радзивилловских портретах из собрания бывшего БДМ, даны краткие биографии портретированных и по-возможности на основании инвентарных номеров, полученных в разные времена, прослеживается судьба каждой картины. Сделан вывод о том, что происхождение работ из несвижских собраний представляется маловероятным. Скорее всего, они попали в музей из нескольких дворянских имений, одним из которых была Тесна в нынешнем Узденском районе.

Его же.

Портреты Ельских и Монюшек из собрания Белорусского государственного музея, история происхождения и судьба.

В статье рассматривается история портретов представителей шляхетских родов Ельских и Монюшек, которые в 1919–1920 гг. попали в собрание Белорусского государственного музея. Сегодня они оказались разбросаны по разным музейным учреждениям Беларуси и России. Ельские и Монюшки оставили заметный след в истории Минщины, кроме того, эти фамилии были связаны между собой родственными связями, что даёт основание объединить их портреты в единую виртуальную галерею. Уточняются имена ряда портретированных лиц, прослеживается степень родства, раскрывается судьба отдельных работ, которые передавались из музея в музей. Высказано мнение, что автором некоторых картин мог быть художник Игнатий Врублевский, который был связан родственными узами с представителями обеих фамилий. Портреты, судьба которых рассматривается в статье, могли попасть в музейное собрание из имений рода Ельских Замостья и Игнатичей.

Тихинская Ольга Александровна, начальник реставрационного отдела Национального историко-культурного музея-заповедника «Несвиж» (Несвиж, Беларусь).

Опыт консервации французской шпалеры второй половины XVII в. из коллекции музея-заповедника «Несвиж».

В статье рассказывается об опыте консервации западноевропейской шпалеры второй половины XVII в. по методике, разработанной на основании стажировки, консультаций с экспертами музейного текстиля, специальной литературы и наглядного примера отреставрированной шпалеры из экспозиции музея-заповедника «Несвиж». Основными операциями по консервации шпалеры стали укрепление участков с ослабленным соединением нитей основы и утка, где образовались щели и разрывы, и замена дублировочной ткани с использованием шва, более подходящего характеристикам шпалеры. Рассмотрены варианты подвесной системы, задача которой — оградить музейный предмет от негативного воздействия холодной наружной стены, на которой он экспонируется.

Хенрикссон Хокан, бакалавр искусств по специальности «история» университета Эребру, архивист и научный сотрудник Архивного центра лена Эребру (Эребру, Швеция).

Шведы в Несвиже в мае 1706 г. (по шведским источникам).

На основании анализа шведских документов автор реконструирует события, которые происходили в Несвиже в мае 1706 г. — захват и разрушение войсками Карла XII замка князей Радзивиллов. Сопоставляются данные основных печатных источников, которые рассказывают о капитуляции несвижского гарнизона: реля-

РЕЗЮМЕ

пии о битве под Клецком; дневника королевского камергера Г. Адлерфельта; официальной истории Карла XII авторства Й. Нордберга. Проанализированы упоминания о Несвиже в ряде писем, воспоминаний и газетных сообщений 1706 г. Также печатается письмо полковника К. Крэйца шведскому королю от 27 мая (6 июня). При всей своей краткости этот документ является наиболее подробным шведским описанием того, как был разрушен замок. Несмотря на расхождения в отдельных деталях, сопоставление указанных источников позволяет достаточно полно представить общую картину и воссоздать хронологию событий.

Ярчик Мариола, доктор хабилитированный, профессор Силезского университета (Катовице, Польша).

Анна Мария Радзивилл на страницах окказиональной литературы и корреспонденции.

В статье проанализирована окказиональная литература XVII в. и корреспонденция биржанской линии рода Радзивиллов, на страницах которых формируется образ предпоследней представительницы протестантской линии рода Анны Марии Радзивилл. Согласно желания матери, Анна Мария была крещена в католичество, но, безусловно, воспитывалась в кальвинистском духе. Во время военного конфликта середины XVII в., который получил название «кровавого потопа», Анна Мария Радзивилл, спасаясь от ужасов войны, осела в Митаве, откуда вела свою переписку. В это время в связи с ухудшением положения биржанской линии рода изменилась матримониальная стратегия Радзивиллов. Богуслав и Анна Мария, которые являлись близкими родственниками (дядя и племянница), вступили в брак. Анализ контекстов барочной литературы, посвящённой этим событиям, сделанный в статье, служит ценным источником знаний по истории рода Радзивиллов и культуры Речи Посполитой.

SUMMARY

Irena Benkovskaya, PhD with habilitation (dr.hab.), adjunct at the Institute of Musicology of Warsaw University (Warsaw, Poland).

Hieronim Florian Radziwiłł's military musicians.

The Radziwiłł family played one of the leading roles in the public and political life of the Polish-Lithuanian Commonwealth. The family representatives were interested in the propaganda of their greatness in all ways possible. A great role in this campaign belonged to the musical ensembles which among other things demonstrated financial possibilities of the magnate. Military cappellas (garrison, janissary) existed at court of many influential people. The Radziwiłłs were not an exception. Hieronim Florian Radziwiłł owned the biggest cappellas among the representatives of the Niasvizh family line. In 1755–1760 he had a court orchestra and more than 80 military musicians. Hieronim Florian's garrison and janissary cappellas in Slutsk and Biała fulfilled representative functions first of all, so close attention was paid both to the appearance of the musicians and to their professional training. Meanwhile most performers of the cappellas had a low status in the court hierarchy. It was a category of low-paid prince's servants.

Marianna A. Verhoturova, teacher at Hetman Petro Sahaidachnyi National Ground Forces Academy (Lviv, Ukraine).

Syatoslav V. Terski, History PhD, leading researcher at Lviv History Museum (Lviv, Ukraine).

Two cannons from the Radziwiłłs' collection in Lviv History Museum collection.

Artillery collection of the famous Radziwiłł family formed during several centuries. This process was always closely connected with Lviv. The object under study is the history of the two cannons of the mid 16th century which are exposed at Lviv History Museum, before they were part of the Radziwiłłs' collection. The cannons of high artistic quality were made by Lenart Girle, one of the most famous Lviv casters. In the 18th century they were sold to one of the Radziwiłłs along with other weapons of the city armoury. Only after World War I Albrecht Radziwiłł transferred the cannons to Lviv City Museum. Today these are the only samples of the mid 16th century bronze gun casting which stayed in Lviv having made a two hundred year journey. The author gives a detailed description of each cannon and their decorations.

SUMMARY

Nickolai A. Volkov, PhD (Cand. Sc. History), researcher at the Institute of History of the National Academy of Sciences of Belarus (Minsk, Belarus).

Providing the Radziwiłłs' residences with arms and ammunition in the 16th – beginning of the 18th centuries.

Fortified residences of the magnate Radziwiłł family located mainly in the lands of the Great Duchy of Lithuania in the 16th–beginning of the 18th centuries had great military potential. The process of stocking up on weapons went along with the development of the residences whose defensive potential was constantly growing. Analysis of the arming and ammunition of the fortresses allows us to make the most accurate evaluation of this process. Basing on the study of the inventories of the Radziwiłłs' properties the author makes a conclusion that cities like Olyka, Biržai, Glusk, Niasvizh and Slutsk were well provided for artillery and could withstand a siege successfully. At the same time second rate residences had small amount of weapons or no weapons at all, which shows their military weakness. During the Northern War at the beginning of the 18th century the Radziwiłłs' fortresses were totally devastated which led to a significant decrease in their defence capability.

Vitali V. Golubovich, PhD (Cand. Sc. History), Senior Lecturer at the Chair of Social Sciences of Grodno State Agricultural University (Grodno, Belarus).

To the early history of the Benedictines in Niasvizh: two documents as a reproach to Belarusian historiography.

The article consists of two parts. The first part overviews Belarusian historiography of the early history of Benedictine nunnery in Niasvizh. The author points out that works of Belarusian Soviet historians contain information about the foundation of the nunnery and the formation of its landholdings, and also about its architectural peculiarities. During the times of independence information about Niasvizh Benedictine nunnery was actively popularized by architectural historians. It was recognized that J. M. Bernardoni was the architect of the monument. Meanwhile there is no fundamental scientific research of the early history of the Benedictines in Belarusian historiography for now. In the second part the author pays attention to the fact that there is an opportunity of studying history of the first Catholic nunnery in Belarus using new archive materials. As an example the author analyzes and publishes two documents, one of which concerns the time of the Benedictines' arrival to Niasvizh, the second one concerns the construction of the nunnery.

Yaroslav Durka, Grand PhD in History, teaching methods specialist of the regional teachers' training centre (Częstochowa, Poland).

Edmund Ferdinand Radziwiłł's military service, based on his letters 1931–1932.

Edmund Ferdinand Radziwiłł (1906–1971) – the son of Janusz Radziwiłł (the ordynat of Olyka), was a representative of the aristocrats that lost their properties and position

SUMMARY

in society due to the social cataclysms of the 20th century. During World War II Edmund Radziwiłł was a member of the Association of Armed Struggle, and The Home Army, was arrested and deported to Krasnogorsk near Moscow. At the end of 1947 he was freed and returned to his Motherland, where he worked in various organizations of the Polish People's Republic. The article is dedicated to the period of the young prince's studies at Officer Cadet School of the cavalry reserve in Grudziądz, and his military service. Basing on numerous Edmund's letters to his parents the author considers different aspects of military education in the Second Polish Republic. The letters describe the soldiers' ration, arming, and combat training. The author also mentions the issue of non-regulation relations in the army.

Sergei A. Yegoreychenko, exhibition projects and historical and cultural heritage deputy director of The National Historical and Cultural Museum-Reserve Niasvizh (Niasvizh, Belarus).

Research on the weapons and armour collection of the Niasvizh Radziwiłłs. New data on artifacts in museum collections of the world.

The weapons and armour collection which used to belong to the Radziwiłł family and was kept in Niasvizh today is scattered in museums and private collections all over the world. The article is the continuation of a series of the author's publications on the history of the Radziwiłł collection. The author gives descriptions and information on the rarities which are kept in a number of museums of Russia, Great Britain, and Germany. The majority of the above-mentioned museums became the owners of the Radziwiłł objects during the collection sale in the 1920s, but there are some other museums that acquired artifacts from Niasvizh armoury earlier. Special attention is paid to a North German light field half-armour (second half of the 16th century). In 1926 it got to John Higgins' collection in Worcester (Massachusetts, the USA), and in 2016 was acquired by the Museum-Reserve Niasvizh. It was the first Radziwiłł artifact which returned to Belarus after 90 years.

Lilia P. Zabolotnaya, Grand PhD in Historical sciences, senior lecturer, leading researcher at the National Museum of History of Moldova (Kishinev, Moldova).

Maria (Lupu) Radziwiłł's family fresco image in The Three Hierarchs Church in Iassy.

The article deals with monuments of arts of the Principality of Moldavia which represent images of Maria Lupu and her family, in particular – frescos in The Three Hierarchs Church in Iassy, built at the initiative of Vasile Lupu. In the course of unprofessional restoration work at the end of the 19th century the restorers made a number of mistakes in restoring the original images. This fact doesn't allow us to consider them to be documentary sources. K. Shlegel's illustration of the church paintings before the restoration helps to restore the original fresco image. Due to this illustration we can learn what the family of the prince of Moldavia looked like. Using sources like that is not only illustrative, it has a deep

SUMMARY

meaning. Evidences of the epoch like that help to consider little-known and poorly studied issues of everyday life, mentality and behavior of the woman, relationships in private and family life.

Igor V. Kondratyev, PhD (Cand. Sc. History), senior lecturer at the Chair of World History of Taras Shevchenko Chernihiv National Pedagogical University (Chernihiv, Ukraine).

The Lyubech-Loyev starostwo during Janusz Radziwiłł's left bank campaign.

The territory of the Lyubech-Loyev starostwo was an apple of discord for the Great Duchy of Lithuania, the Polish-Lithuanian Commonwealth, and the Moscow State. Since 1471 Lyubech became the volost centre of the Kiev voivodeship, after the Union of Lublin – the starostwo centre, in 1585 a separate Loyev (Loyegorsk) starostwo was segregated from its lands. During the Khmelnytsky Uprising the Lyubech-Loyev starostwo became the scene of active military activities. Here the Cossack army was twice defeated by the army of the Great Duchy of Lithuania led by the field hetman Janusz Radziwiłł – in 1649 during “The first Loyev Battle” and in 1651 during “The Second Loyev Battle” (or Repki battle). However the price of these victories was too high which prevented the GDL army from taking full advantage of them. Janusz Radziwiłł became the last owner of the Lyubcha and Loyev starostwos having received the grant from King John Casimir.

Margarita M. Korol, Master of Historical Studies, graduate student of the Chair of New and Newest Belarusian History at the Belarusian State University, Chief Archivist of the document publication department at the National Historical Archives of Belarus in Minsk (Minsk, Belarus).

Religious identification of Novogrudsky Uyezd (Minsk Governorate) population converted to Orthodoxy in the second half of the 19th – beginning of the 20th centuries.

The article analyzes the reaction of the people of Novogrudsky Uyezd who used to be Catholics and Uniats to conversion to Orthodoxy (often forced) after the suppression of the uprising in 1863–1864. The author points out that the converted people continued to consider themselves Catholics, often over the course of several generations trying to get official permission to practise Catholicism. Even if their requests were rejected they refused to attend the Orthodox Church, in fact they remained believers of the Roman rite. The main centres of Catholicism for the population converted to Orthodoxy in Novogrudsky Uyezd were Darevo and especially Gorodeya volosts (villages Velikaya and Malaya Uzhan-ka). These were multi-confessional microregions where, among other things, important Catholic sacred objects were located – a Catholic church in Darevo, chapel in Uzhan-ka, and Uzhan-ka cemetery which was greatly important for the self-identification of the local community representatives.

SUMMARY

Dmitri Nikitin, graduate student of the Belarusian State Academy of Arts (Minsk, Belarus).

Renovation of Niasvizh palace ensemble interior and its adaptation to a hotel.

The article is dedicated to the interior decoration of the hotel part in former Radziwiłł palace in Niasvizh. Basing on archival documents the author analyzes the traditional functional usage of the hotel and restaurant premises, makes comparative analysis of volume-spatial structure in the 20th century, when there was a sanatorium in the palace, and also after the modern reconstruction. The author provides a detailed description of the interiors of the first and second floors of restaurant Hetman and VIP rooms premises. Standard hotel rooms in the former stable premises are described separately. The article overviews interior elements like furnishings, ornaments, lighting, bathroom equipment, original murals that have survived till today, and volume-spatial structures. The author makes conclusions about the main factors that make the hotel attractive and about some conditions of the adaptation of historical and cultural monuments to a new function.

Yelena V. Rusina, PhD in Historical Sciences, leading researcher at the Institute of History of Ukraine at the National Academy of Sciences of Ukraine (Kiev, Ukraine).

New source on the history of Janusz Radziwiłł's Kiev campaign.

The article is dedicated to the issue of trophies hetman Janusz Radziwiłł obtained due to his participation in suppressing the Khmelnytsky uprising. The main attention is focused on the analysis of the unique materials from the National Historical Archives of Belarus (Minsk). It's a series of illustrations made by an unknown author during Radziwiłł Kiev campaign (1651) which were thought to be made by his cousin Boguslav, and since recently, by Janusz himself. These illustrations are an extremely valuable source both for the history of the campaign itself and for the history of Ukrainian sacred architecture of the mid 17th century. The author identifies these illustrations as fragments of some "Księgi ołówkiem rysowanej potrzeby kijowskiej" and attributes the authorship to an unknown person from the hetman's inner circle that also drew sketches of trophy Cossack flags that are kept in the funds of the National Library of Russia (Saint Petersburg).

Anatol M. Sinila, teacher at Bahushevichi State Educational Institution Kindergarten and Secondary School in Biarezinsky district, Minsk region.

The Radziwiłłs' portraits from the funds of the Belarusian State Museum.

The Belarusian State Museum was created in 1919 and became the first museum in the BSSR. The National Historical Museum of the Republic of Belarus is its legal successor. From the very beginning in its funds there were portraits of szlachta family representatives, including the Radziwiłłs. All the portraits have different stories behind them. The article contains information about six portraits of the Radziwiłłs from the funds of the former Belarusian State Museum. The author provides brief biographies of the people portrayed, and if possible, basing on the inventory numbers that were received in different times, traces the

SUMMARY

history of each painting. The author concludes that it is hardly possible that these portraits come from Niasvizh collections. Most likely they got to the museum from several estates of the nobles, one of which was Tesna, today's Uzda district.

Another article by the same author.

Portraits of the Yelskis and Monyushkos from the funds of the Belarusian State Museum, their origin and history.

The article overviews the history of the portraits of the Yelskis and Monyushkos, szlachta families representatives, which in 1919–1920 got to the funds of the Belarusian State Museum. Today they are scattered in various museum institutions of Belarus and Russia. The Yelski and Monyushko families made a remarkable mark in the history of Minsk region, besides, these families were related which gives a reason to unite their portraits in a single virtual gallery. The author defines the names of the people in the portraits, traces the relation degree, and reveals the history of some works which were transferred from museum to museum. The author assumes that Ignatsi Vrublevski who was related to the representatives of both families could be the author of some paintings. The portraits, whose history is considered in the article, could get to the museum collection from the estates of the Yelski of Zamostye and Ignatsich families.

Olga A. Tikhinskaya, chief of the restoration department of The National Historical and Cultural Museum-Reserve Niasvizh (Niasvizh, Belarus).

Experience of conservation of the second half of the 17th century French tapestry from the Museum-Reserve Niasvizh collection.

The article deals with the experience of conservation of the second half of the 17th century West European tapestry. The conservation method has been worked out basing on the traineeship, consultations with museum textile experts, special literature and an illustrative example of a restored tapestry from the Museum-Reserve Niasvizh exposition. The main tapestry conservation operations were strengthening sites with weakened thread connection in the base and weft with breaks in them, and replacing the duplicate fabric using a seam that is more suitable for the tapestry. The author considers variants of hanging systems that are supposed to protect the museum object from the negative influence of the cold outside wall on which it is exhibited.

Håkan Henriksson, Bachelor of Arts in History at Örebro university, archivist and research fellow at Örebro County Archives centre, (Örebro, Sweden).

The Swedes in Niasvizh in May 1706 (based on the Swedish sources)

Basing on the analysis of the Swedish documents the author reconstructs the events that took place in Niasvizh in May 1706 – the seizure and destruction of Radziwiłł castle by Charles XII's troops. The author compares the data of the main print sources saying about the surrender of Niasvizh garrison: Kletsk Battle report; G. Adlerfelt's (the King's

SUMMARY

chamberlain) diary; official history of Charles XII written by Y. Nordberg. The author has analyzed the mentions of Niasvizh in a number of letters, memoirs and newspaper reports of 1706. Also the author cites colonel K. Kryoits' letter to the King of 27 May (6 June). In spite of its briefness the document is the most detailed Swedish description of the way the castle was destroyed. In spite of the discrepancies in some details comparison of the above-mentioned sources allows us to get a fuller picture and recreate the chronology of events.

Mariola Jarczyk, PhD with habilitation (dr.hab.), professor at the University of Silesia in Katowice, Poland.

Anna Maria Radziwiłł in occasional literature and correspondence pages.

The article analyzes the 17th century occasional literature and correspondence of the Biržai line of the Radziwiłł family which help to form the image of the last but one representative of the protestant line of Anna Maria Radziwiłł's family. According to her mother's wish Anna Maria was baptized in the Catholic Church, but was obviously raised in a Calvinistic tradition. During the war conflict of the mid 17th century which was called "the blood deluge" Anna Maria Radziwiłł settled in Mitava trying to escape the horrors of war and corresponded from there. At that time the position of the Biržai line got worse and the Radziwiłłs changed their matrimonial strategy. Boguslav and Anna Maria got married being close relatives (an uncle and niece). The context analysis of the baroque literature on those events which is made in the article is a valuable source of knowledge of the history of the Radziwiłł family and culture of the Polish-Lithuanian Commonwealth.